

Tisztelt Olvasó!

Ebben az esztendőben emlékezünk az 1956-os forradalom és szabadságharc hatvanadik évfordulójára. Miközben felidézzük az október 23-ával kezdődő tizenkét nap felemelő pillanatait, azt sem feledhetjük, hogy a forradalmat november 4-e után megtorlás követte. Ma már tudjuk, hogy a dráma a második szovjet intervencióval nem zárult le. A fegyveres harcot egy, több mint két hónapig tartó, széleskörű társadalmi-politikai ellenállás váltotta fel, miközben kezdetét vette a hatalom brutális reakciója: a megtorlás. A bírósági ítéletek nyomán 228 '56-os életét oltották ki, a leszámolás során több mint 26 ezer embert marasztaltak el, különböző időtartamú szabadságvesztés-büntetéssel sújtva őket. Több mint 35 ezer személlyel szemben indítottak eljárást, és közel 13 ezer főre tehető az internáltak száma. Az 1959-es és 1960-as részleges kegyelmi intézkedéseket az 1963-as közkegyelem követte, ami még mindig nem vonatkozott minden elítéltre.

Több mint negyedszázad pergett le a huszadik század magyar történelméből, amikor az ártatlanul kivégzett miniszterelnököt, Nagy Imrét és társait újratemették 1989. június 16-án, majd három hét múlva, július 6-án jogilag is elégtételt kaptak, miután felmentették őket a vádak alól. Ugyanezen a napon halt meg a kivégzésükért felelős kommunista pártvezető, Kádár János. Ám még további hónapok teltek el, amíg a rendszerváltoztatás idején az Országgyűlés elfogadta az 1989. évi XXXVI. törvényt, az első semmiségi törvényt. Újabb, közel tucat esztendőnek kellett eltelnie, amíg a 2000. évi CXXX., a „Lex Tóth Ilona” néven ismertté vált negyedik semmisségi törvény kihirdetésével lezárulhatott az '56 miatt meghurcoltak jogi rehabilitációja, amit legutóbb a 2016. évi LVI, - június 16-tól hatályos - törvény módosított. Az ítéletek ugyan jórészt semmissé váltak, a nemzeti emlékezés azonban mindannyiunk kötelessége.

E cél által vezérelve a Kúria, a Legfőbb Ügyészség és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága 2014. december 3-án közös szándéknyilatkozat aláírásával kutatási programot indított az 1956-os forradalmat és szabadságharcot követő megtorlások rendszerezett feltárására.

A Nemzeti Emlékezet Bizottsága törvényben rögzített feladata a kommunista diktatúrával kapcsolatos emlékezet állami megőrzése, a diktatúra hatalmi működésének feltárása, a korszak átfogó elemzése. Ennek érdekében a 2013. évi CCXLI. törvény 23. §-a a Bizottság tagjait feljogosítja, hogy a kommunista diktatúra kiépülése és működése idején, 1944. december 21. és 1990. május 2. között keletkezett és állami intézményeknél, valamint egyéb szervezeteknél őrzött irat- képi- és hanganyagokba korlátlanul betekintsenek, azokról másolatot készítsenek, valamint a kommunista diktatúra hatalmi működéséről szóló kutatási eredményeiket közzétegyék.

A Kúria, a Legfőbb Ügyészség és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága jogi és történeti szempontokat egyaránt érvényesítő kutatási programja kiterjed a forradalmat követő büntetőperek rendszerezett áttekintésére; a megtorlás emblematikus mártírjainak portrészzerű bemutatására; valamint az igazságszolgáltatást felhasználó megtorlás

irányító és végrehajtó testületeinek, és az abban közreműködő személyek körének feltárására.

Ez a kötet ennek a kutatásnak sajátos metszetét adja. Annak idején a pártvezetés csak nagy nehézségek, komoly tisztogatások után találta meg azokat a bírákat, akik hajlandóak voltak részt venni a megtorlásokban. Ugyanis többen inkább vállalták a tisztségükről való lemondást, karrierjük félbeszakítását, mintsem azt, hogy hivatásuk íratlan szabályait megszegjék.

Ez a kötet ilyen emberekről szól. Azokról a bírákról, akik nem mertek mondani a hatalomnak. 2007 óta emléktábla őrzi a nevüket a Kúria aulájában, Justitia szobrával szemben, mégis kevesen tudják hazánkban, hogy annak idején, nem kis mértékben az igazságszolgáltatás '56-os forradalmi testületeinek, bizottságainak örökségét vállalva, a magyar bírói kar számos tagja szembeszegült a szovjet fegyverek segítségével restaurált politikai hatalommal, nem volt hajlandó kiszolgálni a politikai megrendeléseket.

Elismeréssel emlékezünk azokra a vidéki és fővárosi bírákra, akik mind a forradalom idején, mind azt követően a pártutasításoktól mentes, független igazságszolgáltatás megteremtésén fáradoztak. November 4-e után tudták, hogy erőfeszítéseik – miként a forradalom utóvédharcosainak életveszélyes küzdelme – eleve kilátástalan. Mégis, a megtorlás első jogszabálya, amelyet a büntetőeljárás egyszerűsítéséről alkottak, csúfosan megbukott, hiszen egyetlen büntetőeljárás sem indult, egyetlen ítéletet sem hirdettek ki erre alapozva. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa által alkotott törvényerejű rendeletek sorában a következő stációt már a rögtönítélő, azaz statáriális bíraskodás jelentette. 1956 decemberének második hete így vált vízvonalstóvává. Megkezdődött a szabotáló bírói kar eltávolítása, ami a gyorsított eljárás 1957. január közepén történő bevezetése után még nagyobb lendületet vett. A bírói kar létszáma a forradalmi szerepvállalás, valamint a hatalmi önkénytel szembeni ellenállás miatt 92 fővel csökkent. Közülük 54 személyt azért távolítottak el, mert egyfelől tevékeny részt vállaltak a forradalom céljainak megvalósításában, másfelől megtagadták a megtorlásban való részvételt. A bírói kart szétziláló további 38 személy esetében az eltávolítás okaként az elbocsátottak életkorának hivatkoztak. És mindez csupán a kezdet volt. 1957 végére 140 bíró és 50 fogalmazó találta magát a magyar igazságszolgáltatás falain kívül.

A történetek legnagyobb vesztese a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága volt. Az 1957 közepéig eltávolított vagy különböző okokból eltávozott huszonhétből huszonhárom olyan bíró volt, aki a Legfelsőbb Bíróság Forradalmi Bizottmányában tevékenykedve, illetve szembeszállva a kádári hatalom elnyomó törekvéseivel megtagadta a statáriális, majd a gyorsított eljárásokban az ítélezést. Lemondtak állásukról, vagy megfosztották őket attól, illetve mondvacsinált okok miatt kellett távozniuk.

A hatalom 1956. december 22. és 1957. február közepe között megváltoztatta a Legfelsőbb Bíróság büntetőítélkezésében tevékenykedő bírák összetételét. Akik maradhattak, és akik újonnan jöttek, tudták, hogy mit várnak tőlük. Hivatásuk írott és

íratlan szabályait megszegve vettek részt a megtorlásban. Sem a mai bírák, sem az utókor nem menti fel őket dicstelen szerepvállalásukért.

A Magyar Királyi Kúria (napjainkban a Néprajzi Múzeum) épületének homlokzatán olvasható, hogy „Iustitia regnorum fundamentum”. A legfőbb ítélőszékről eltávolított bírák és az önként távozók emlékének szenteljük ezt a kötetet. A huszonhárom egykori legfelsőbb bírósági bíró életútját bemutató összeállítást jó szívvel ajánljuk a Tisztelt Olvasónak. Bármily kacskaringós is volt pályájuk '56 őszéig, mindaz, amit akkor és a megtorlás idején tettek, vállalva a súlyos személyes következményeket is, példamutató. Tisztelettel adózunk helytállásuknak.

Budapest, 2016. október 23.

Földváryné dr. Kiss Réka
Nemzeti Emlékezet Bizottsága
elnöke

Dr. Darák Péter
a Kúria elnöke